

Sabba da Castiglione (1480-1554) ve Rönesans Çağı'nda Doğu'nun Keşfi

Sabba da Castiglione (1480-1554) and the Exploration of the Orient at the Renaissance Period

Cenk BERKANT*

Öz: Papalar, kardinaller, piskoposlar, yüksek rütbeli askerler ve devlet adamlarıyla birlikte filozoflar, yazarlar ve sanatçılar çıkarmış soylu bir aileden gelen Sabba da Castiglione 1480 yılında Milano'da doğmuştur. Hukuk eğitimi almak için gittiği Pavia Üniversitesi'ndeki eğitimini tamamlayamadan Mantova'ya geçmiştir. Burada Mantova Markizi II. Francesco Gonzaga'nın (1466-1519) eşi ve hırslı bir sanat koleksiyoneri olan Isabella d'Este (1474-1539) ile tanışma şansı bulmuştur. Ardından, Doğu'daki Antikçağ eserlerini incelemek üzere merkezi Rodos'ta bulunan Saint Jean Şövalyeleri Tarikatı'na katılmıştır. Sabba da Castiglione, İtalyan aristokrasisinin Erken Rönesans Çağı'nda ortaya çıkan antikiteye olan ilgisi sonucunda Ege Adaları ve Anadolu'dan Avrupa'ya arkeolojik materyallerin taşınmasının öncülerinden biri olmuştur. Sabba da Castiglione bir Rönesans hümanisti olarak Saint Jean Şövalyeleri Tarikatı bünyesinde hayal kırıklıkları yaşamış ve incelemeleri sonucu bulduğu arkeolojik materyalleri hamisi Isabella d'Este'nin bulunduğu Mantova'ya göndermekte zorluklarla karşılaşmıştır. Bu makalede, Sabba da Castiglione ve Isabella d'Este arasındaki yazışmalar ve "Ricordi" başlığı altında yayınladığı anıları aracılığıyla Sabba da Castiglione'nin Doğu'daki arkeolojik keşifleri ve yaşamı ele alınacaktır.

Anahtar sözcükler: Sabba da Castiglione, Saint Jean Şövalyeleri, Mantova, Rodos, Bodrum Kalesi

Abstract: Coming from a noble family including Popes, cardinals, bishops, soldiers, statesmen, philosophers, writers and artists, Sabba da Castiglione was born in Milan in 1480. After he had left and unfinished his law studies at Pavia University, he moved to Mantua. In Mantua, he had the chance to meet Isabella d'Este (1474-1539), avid collector of art and the wife of the Marquise of Mantua Francesco II Gonzaga (1466-1519), and then, shortly after, he joined to the order of the Knights of Saint John, headquartered in Rhodes, to study ancient artefacts in the Orient. Sabba was one of the pioneers in terms of transporting the archaeological materials from the Aegean Islands and Anatolia to Europe as a result of the interest of the Italian Aristocracy in Antiquity emerging in the Early Renaissance period. As a Renaissance humanist, he had some disappointments at the order of the Knights of Saint John, and had also difficulties in sending the archaeological materials to Mantua (where Isabella d'Este reigned at that time) which he found as a result of his observations. The archaeological explorations and the biography of Sabba da Castiglione will be discussed in this article through the correspondence between Sabba da Castiglione and Isabella d'Este, and his memories published under the title "Ricordi".

Keywords: Sabba da Castiglione, Knights of Saint John, Mantua, Rhodes, Bodrum Castle

* Dr. Öğr. Üyesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Muğla.
cenkberkant@mu.edu.tr, Orchid: <https://orcid.org/000-0002-5443-5099>

Giriş

Sabba da Castiglione 1480 yılında Milano’da doğmuştur. Babası, Castiglione ailesinin Milano kolundan gelen Giovanni da Castiglione, annesi ise Livia Alberici’dir (Castiglioni 1937, 237). Castiglione ailesi papalar, kardinaller, piskoposlar, yüksek rütbeli askerler ve devlet adamlarıyla birlikte filozoflar, yazarlar ve sanatçılar çıkarmış soylu bir ailedir. Ailenin Milano kolundan Goffredo Castiglione, Katolik Kilisesi’nin 179. Papası olarak 28 Ekim 1241 ile 10 Kasım 1241 arası IV. Celestinus adıyla, Cingoli kolundan Francesco Saverio Maria Felice Castiglioni ise Katolik Kilisesi’nin 253. Papası olarak 5 Nisan 1829 ile 30 Kasım 1830 arası VIII. Pius adıyla hüküm sürmüştür. Bununla birlikte, Castiglione Ailesi birçok kardinal ve piskopos da çıkarmıştır (Di Crollanza 1886, 258-259). Sabba da Castiglione ile aynı çağda yaşayan ve aralarının iyi olmadığı bilinen uzaktan akrabası Baldassare Castiglione (1478-1529), Rönesans çağının önemli edebiyatçı, devlet adamı ve hümanistlerinden biridir. 1528 tarihli “*Il Cortigiano*” adlı eseriyle ön plana çıkmaktadır (Soletti 2010, 179-181).

Sabba, doğup büyüdüğü Milano’da Leonardo da Vinci başta olmak üzere Rönesans çağının birçok önemli sanatçısının patronluğu yapan ve antikite araştırmalarını teşvik eden Milano Dükü Ludovico Sforza’nın sarayı ile temas halindeydi. Bunun sonucu olarak Sabba’nın antikiteye ve koleksiyonculuğa ilgi duyması kaçınılmaz olmuştur. Milano’da geçirdiği ilk gençlik döneminin ardından 1500 yılında Pavia Üniversitesi’nde hukuk eğitimi almak için Milano yakınlarında bulunan Pavia kentine gitmiştir. Buradaki eğitimi sırasında Pavia Başpiskoposluğu tarafından kurulmuş, dönemin prestijli kurumu Aziz Augustinus Koleji bünyesinde bulunmanın verdiği avantaj sayesinde tanıştığı sanatçılar ve entelektüeller, onun antikite ve arkeolojik materyaller hakkındaki ilgisinin artmasını sağlamıştır. Özellikle Pavia’da arkadaş olduğu heykeltıraş Giovanni Cristoforo Romano (1470-1512), bu konularda o kadar önemli bir pozisyondaydı ki 1506’da Roma’da yapılan kazı sonucunda “Laocoon ve Oğulları” heykel grubu bulunduğu Michelangelo ve Giuliano da Sangallo ile birlikte Giovanni Cristoforo Romano’nun fikirlerine başvurulmuştu (Paolillo 1989, 3).

Giovanni Cristoforo Romano, Sabba’nın Mantova Markizi II. Francesco Gonzaga’nın (1466-1519) eşi Isabella d’Este (1474-1539) ile tanışmasını ve Mantova’daki Gonzaga Sarayı’nın kültür ortamına girmesini de sağlamıştır. Sabba, Mayıs 1505’te 25 yaşındayken Pavia Üniversitesi’ndeki eğitimini tamamlayamadan Mantova’ya geçmiştir. Buradaki yeni ortamında Rönesans’ın ünlü ressamı Andrea Mantegna (1430-1506) ile de tanışma ve fikir alışverişinde bulunma şansına sahip olmuştur (Rambaldi 2018, 140).

Isabella d’Este, Rönesans’la beraber Avrupa uygarlığının Helenistik-Roma kökenlerini aramaya yönelmesi sonucu oluşan bir koleksiyonculuk anlayışına sahipti (San Juan 1991, 69). Sabba, sanat koruyucusu ve koleksiyoncu Isabella d’Este ile Saint Jean Şövalyeleri’nin hâkimiyet alanı altında bulunan Rodos ve diğer Ege adalarıyla birlikte Bodrum’daki (*Halicarnassus*) antikçağ eserlerini incelemek ve gemiyle gönderilebilecek boyutta olanları ona göndermek üzere anlaşmış (Gerola 1915, 90) ve 5 Ağustos 1505 tarihinde Saint Jean Şövalyeleri’ne katılmıştır. Bu katılım sırasında amiral rütbesine sahip olan ve gelecekte Saint Jean Şövalyeleri’nin Büyük Üstadı olacak Fabrizio del Carretto kendisine eşlik etmiştir (Da Castiglione, 2000, 6). 1505 yılı Sabba’nın hayatında birçok şeyi birlikte yaşadığı bir dönem olmuştur. Pavia’daki öğrenci yaşantısından Mantova’daki Gonzaga Sarayı’nın soylu ve entelektüel ortamına geçişi ve hemen ardından şövalyelik tarikatına katılıp Doğu Akdeniz’e gelerek burada Türklere karşı savaşmak zorunda kalması aynı yıl içinde olmuştur (Petrucci 1979, 100-106).

Saint Jean Şövalyeleri Tarikatı

Saint Jean Şövalyeleri Tarikatı, 1048 yılında Amalfili tacirler tarafından Müslümanlardan alınan özel izinle Kudüs'te, kente gelecek yoksul ve hasta hacı adaylarına yardım etmek amacıyla kurulmuştur. Bu nedenle, Batı dünyasında Hospitalier Tarikatı (*Ordo Fratrum Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani*) olarak da bilinmektedir. 1099 yılında Kudüs'ün Haçlılar tarafından ele geçirilmesinden sonra burada tarikat tarafından *Saint Jean Baptist'e* yani Vaftizci Yahya'ya adanmış büyük bir hastane ile bir katedral inşa ettirilmiştir (Bordone 2009, 91). Tarikatın merkezî yönetim yeri zaman içinde değiştiğçe, önce Rodos Şövalyeleri ardından Malta Şövalyeleri olarak da anılmışlardır (Demurger 2013, 15-19). Bu şövalyeler, önceleri Kudüs'ü sahile bağlayan Hacılar Yolu'nu korumakla işe başlamıştır. Tarikatın, 1113 yılında Katolik Kilisesi'nin 160. Papa'sı II. Paschalis (1099-1118) tarafından onaylanmasından sonra, dini ve askeri işlevleri birleştirilmiştir (Bosio, 1594, 10). Saint Jean Şövalyeleri Tarikatı, gerek kuruluş amacı olan hasta ve yoksul hacıların bakımında, gerekse sonradan edindiği askeri misyon sayesinde, I. Haçlı Seferi sonrasında "Kutsal Topraklar"da kurulan Latin krallıklarının bölgedeki varlığının Müslümanlara karşı korunmasında ve bölgedeki ticari faaliyetlerinde oynadığı rol ile dönemin tarihine damgasını vuran kuruluşlardan biri olmuştur (Galimard Flavigny 2006, 13). Herhangi bir devletin resmi siyasetinden bağımsız hareket eden ve kendilerini sadece Papa'ya karşı sorumlu sayan Saint Jean Şövalyeleri Tarikatı'nın başında seçimle gelen Büyük Üstat (*Magnus Magister / Gran Maestro*) bulunur ve ölene kadar görevde kalırdı. Tarikat mensupları; şövalyeler, rahipler ve hizmetkâr kardeşler olmak üzere üç gruba ayrılmaktaydı. Tarikata girebilmek için yoksunluk, iffet ve itaat yemini etmek gerekmekteydi. Büyük Üstat seçimlerinde sadece şövalyeler oy kullanabiliyordu (Galimard Flavigny 2006, 32; Demurger 2013, 242).

Sabba da Castiglione'nin Ege Adaları ve Bodrum'da Bulduğu Antik Eserler

Sabba, Eylül 1505 ile Mart 1508 arasında Saint Jean Şövalyeleri'nin o zamanki yönetim merkezi olan Rodos'ta bulunmuştur. Bu süre zarfında, antikite tutkunu bir Rönesans hümanisti olarak Rodos'tan başka Kos, Kalimnos, Delos ve Naksos adaları ile birlikte Bodrum'u (*Halicarnassus*) da ziyaret etmiş ve buralardaki antik kalıntıları inceleyip hamisi olan Isabella d'Este'ye yazdığı mektuplarda bunlardan bahsetmiştir. Bu yazışmalardan yirmi adet mektup günümüze ulaşmıştır. Bunlar ve Isabella d'Este'nin yanıtları İtalya'nın Mantova kentindeki Devlet Arşivi bünyesinde bulunan Gonzaga Hanedanı kataloğunda muhafaza edilmektedir (De Maria-Rambaldi 2004, 338-339). Bu mektupların bir kısmı Alessandro Luzio tarafından 1886'da yayımlanmıştır (Luzio 1886). Sabba bu mektuplarında sadece ziyaret ettiği yerlerden hamisine göndermeyi düşündüğü arkeolojik materyallerden bahsetmiş, fakat detaylı tasvirler yapmamıştır. Antik yerleşimler hakkında o dönemde henüz tam olgunlaşmamış arkeolojik bilgiler göz önünde bulundurulacak olursa bu durumu yadırgamamak gerekir.

Hellen mitolojisine göre Leto'nun, Artemis ve Apollon'u doğurduğu yer olan ve Ege Adalarından Kikladlar (*Cyclades*) grubunda yer alan Delos Adası'nı ziyaret eden Sabba, başta buradaki Apollon Tapınağı olmak üzere antik yapı kalıntıları ve kendi ifadesiyle sınırsız gibi görünen ve usta ellerde yapıldığını belirttiği mermer heykellerle karşılaşmıştır ("*infinite statue marmoree uscite da bon martello*") (Luzio 1886, 102). Bu heykeller Mantova'ya gönderilemeyecek kadar büyük olduğundan Delos'ta bulunduğu antik bir madalyonu ve Apollon Tapınağının kalıntılarında esinlenerek yazdığı bir soneyi, hamisi Isabella d'Este'ye yollamıştır. Ayrıca, antikite tutkunu olarak mektubunda Artemis ve Apollon'un doğum yerinde karşılaştığı eserlerin harabiyetinden ve Saint Jean Şövalyeleri'nin bunlara olan ilgisizliğinden yakınmıştır. Isabella d'Este ise cevabında Sabba'nın mektubundaki Delos Adası'ndaki antik kalıntıları

tasvirinden, yazdığı soneden ve madalyondan çok etkilendiğini belirtmiştir (Archivio di Stato di Mantova, Archivio Gonzaga, b. 2994, reg. cart. 18, n. 249.'dan aktaran De Maria-Rambaldi 2004, 341). Ne yazık ki, ne sone ne de madalyon günümüze ulaşabilmiştir. Sabba, hamisine yazdığı bir başka mektubunda yine Delos Adası'ndan kendi ifadesiyle kolları, bacakları ve başı bulunmayan mermer bir heykel gövdesi (*“un corpo di marmo senza braccia, testa et gambe”*) gönderdiğini belirtmiştir (Luzio 1886, 111). Maalesef, bu eser de günümüze ulaşamamıştır.

Sabba'nın mektuplarında, antikçağ'ın önemli mermer yataklarından birisine sahip ve Kikladların en büyük adası Naksos'un da ismi geçmektedir. Bu adadan yine kendi ifadesiyle kolları ve başı bulunmayan üst kısmı çıplak, alt kısmında ise narin kıvrımlarla tasvir edilmiş bir kıyafeti olan mermer bir heykelciği (*“una statuetta di marmo senza testa et braccia, le cui superiori parti sono ignude, et le inferiori coverte di sottilissimi drappi”*) Mantova'ya göndermiş olduğunu mektubunda belirtmiş ve Isabella d'Este'ye, bu eserin dostları Andrea Mantegna ve Giovanni Cristoforo Romano tarafından incelenmesini rica etmiştir (Luzio 1886, 106). Ancak, bu eser de günümüze ulaşamamıştır.

Ege Adalarından On İki Adalar (*Dodecanese*) grubunda bulunan Kalimnos Adası, 16. yüzyıl başlarında Saint Jean Şövalyeleri'nin kontrolünde bulunmaktaydı ve burada şövalyelere ait bir kale bulunuyordu. Antikçağda çok önemli bir yeri bulunmayan bu ada da Sabba'nın mektuplarında kendisine yer bulmuştur. Sabba, buradan çıkarılmış Roma Dönemi'ne ait bir balta'yı Isabella d'Este'ye göndermiştir (Luzio 1886, 109). Bunun da günümüzde akıbeti belli değildir.

Sabba'nın mektuplarında ismi geçen bir başka ada ise yine On İki Adalar grubunda yer alan Kos'tur. Hipokrat'ın doğum yeri olan ve Saint Jean Şövalyeleri'ne ait bir kalenin bulunduğu Kos adası birçok antik kalıntıyı da misafir etmektedir. Bu adada çok fazla heykel bulunduğunu belirten Sabba, Isabella d'Este'ye buradan kendi ifadesiyle üç adet mermer heykel başı (*“tre teste di marmo”*) göndermiştir (Luzio 1886, 111). Bunlar da günümüze ulaşamamıştır.

1506 yılında Bodrum'da keşfedilen bir antik lahdin varlığının haberini Bodrum'daki Aziz Petrus Kalesi Kaptanı Costanzo Operti'den alan Sabba, 1507 yılında burayı ziyaret etmiş ve incelemelerde bulunmuştur (Cortesi 2004, 31-32). Sabba, Bodrum'u konu alan mektuplarında kendi ifadesiyle üzerinde nimfaların yer aldığı, değişik ve çok sayıda hayvanın tasvir edildiği bir av sahnesinin (*“una caccia de nymphe, con molti et diversi animali”*) yansıttığını anlattığı bu lahdi Mantova'ya göndermeye niyet etmiş ve bunun için Cremonalı bir mühendis ile konuşmuş, ancak göndermeyi başaramamıştır (Luzio 1886, 109). Söz konusu lahdin Bodrum'daki Mausoleum ile bir ilgisi olmadığı, muhtemelen Roma Dönemi'ne ait olduğu ve Sabba'nın nimfa olarak belirttiği figürlerin aslında Dionysos alayına katılan menadlar düşünülmektedir (De Maria-Rambaldi 2004, 351-352).

Fig. 1. Restore Edilmiş Meleagros Heykeli, y. 135 cm, Arkeoloji Müzesi, Napoli, İtalya. (Kaynak: Badoud 2019, 41).

Fig. 2. Urne Kabı (alabastron), MS I-II. yüzyıl, 48x34 cm, Belediye Galerisi (*Pinacoteca Comunale di Faenza*), Faenza, İtalya. (Kaynak: <https://www.pinacotecafaenza.it/sala5/1638-2/>) Erişim Tarihi: 17.04.2021

Fig. 3. Girolamo da Treviso, Sabba da Castiglione, tahtta Meryem ve Çocuk İsa ile Mevdelli Meryem ve İskenderiyeli Azize Katerina'yla birlikte, 1533, Apsis Freski, Commenda Kilisesi, Faenza, İtalya. (Kaynak: <http://faenza.amacitta.it/index.php/it/collezione/poi/le-chiese-di-faenza/commenda-nel-borgo-durbecco/1-affresco-dell-abside-detail>) Erişim Tarihi: 17.04.2021.

Ayrıca, Sabba'nın Bodrum'u konu alan mektuplarında Bodrum Kalesi'nden aldığı iki adet Amazon başından bahsedilmektedir. Bunlar muhtemelen Bodrum Kalesi'ne devşirme malzeme olarak taşınmış, amazonları konu alan bir friz üzerinde yer alıyorlardı (De Maria-Rambaldi 2004, 355). 15. yüzyıl başlarından itibaren Bodrum'da yerleşik olan Saint Jean Şövalyeleri, Sabba'nın buraya gelmesinden yaklaşık yüz yıl kadar önce Aziz Petrus'a adadıkları Bodrum Kalesi'ni (*Castellum Sancti Petri*) inşa etmeye başlamışlardı. Yüzyıllardan beri depremlerden harap olan Mausoleum'un 15. yüzyıl başlarına kadar ulaşabilen yapı elemanları, devşirme malzeme olarak, antik *Halicarnassus* kentinden kalan malzemelerle birlikte Bodrum Kalesi'nin inşasında kullanılmıştır. Üç tarafından denizle çevrili kayalık bir yarımada üzerine kurulan Bodrum Kalesi, Bodrum ile Kos arasındaki kanala hâkim bir pozisyonda yer almaktadır (Berkant 2019, 83-84).

Sabba'nın mektuplarında en çok, Saint Jean Şövalyeleri'nin merkezinin bulunduğu Rodos adası yer bulmuştur. Sabba, 1505 yılının sonlarında Isabella d'Este'ye yazdığı bir mektubunda, Rodos'taki Saint Jean Şövalyeleri'nin sarayının bahçesinde çok sayıda antik heykel bulunduğunu, fakat bunların şövalyelerin ilgisizliği yüzünden zamanın ve iklim koşullarının yıpratıcılığına teslim olduğunu üzüntüyle belirtmiştir. Bunun sonucunda Sabba, 1503-1512 yılları arasında Saint Jean Şövalyeleri'nin Büyük Üstadı olarak görev yapan Emery d'Amboise'yı heykellere ilgisiz kaldığı ve bazı heykelleri de parçalatıp inşa malzemesi olarak kullandırması sebebiyle Papalık'a şikâyet etmiştir (Luttrell 1998, 83). Aynı dönemde, tarikat içindeki diğer şövalyeler tarafından antik heykellere olan ilgisi yüzünden dinden sapkınlık ve putperestlikle suçlanması pahasına, Rodos'taki Lindos üzüm bağlarında yeni bulunmuş bir torsoyu muhafaza etmeyi ve Mantova'ya göndermeyi başarmıştır. Kendi ifadesiyle kolları, bacakları ve başı bulunmayan ("*un corpo senza braccia, testa et gambe di marmo*") bu torsonun kayıp uzuvlarını bulabilmek için bir kazı başlatmak istediğini de Isabella d'Este'ye belirtmiştir (Luzio 1886, 99). N. Badoud'a göre bu torso, Isabella d'Este'nin ilgisini çekmemiş, önce Gabriele Vendramin'in koleksiyonuna geçmiş, ardından Farnese ailesi koleksiyonunda yer almıştır. Ardından, Meleagros heykeli olarak restore edildikten sonra günümüzde Napoli Arkeoloji Müzesi'nde 6385 envanter numarasıyla (Fig. 1) sergilenmektedir (Badoud 2019, 40).

Sabba da Castiglione'nin Rodos'tan Dönüşü

Sabba, Saint Jean Şövalyeleri Tarikatı içerisindeki destekçisi Fabrizio del Carretto'nun Roma'daki diplomatik görevi gereği 1508 yılının ortalarında onunla birlikte Rodos'tan Roma'ya gitmiştir. Sabba, Isabella d'Este'ye yazdığı 15 Temmuz 1508 tarihli mektupta Roma'ya geldiğini belirtmiş ve o güne kadar kendisinin hizmetinde olmaktan duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir (Luzio 1886, 112). Aslında bu mektup, Sabba'ya Isabella d'Este tarafından verilen görevin bittiğinin de işaretidir.

Sabba, Rodos'tan dönerken kişisel koleksiyonu için getirdiği ve *Ricordi* adlı eserinde bahsettiği (Da Castiglione, 1999, 167) MS I-II. yüzyıllara tarihlenen ve 48x34 cm ölçülerindeki urne kabı (alabastron), Sabba'nın antik eser koleksiyonundan günümüze ulaşabilen tek parçadır. Bu eser 1638 envanter numarasıyla Faenza Belediyesi'ne ait galeride (*Pinacoteca Comunale di Faenza*) sergilenmektedir (Fig. 2).

Sabba, 1508'den 1513'e kadar Roma'da kalmıştır. Artık, Saint Jean Şövalyeleri Tarikatı'nın Roma'daki diplomatik temsilcisi olan Fabrizio del Carretto'nun yaveri konumundadır. Roma'da Pietro Bembo gibi hem kardinal hem de

Rönesans hümanisti şahsiyetlerle tanışmış, ileride 1523-1534 yılları arasında Papa VII. Clemens adıyla Katolik Kilisesi'nin 219. Papası olacak, Rönesans'ın baş aktörlerinden sanat koruyucusu Muhteşem Lorenzo de Medici'nin yeğeni Giulio de Medici (1478-1534) ile dost olmuştur.

Sabba, en büyük destekçisi Fabrizio del Carretto'nun 1513 yılında Saint Jean Şövalyeleri Tarikatı'nın Büyük Üstadı seçilmesiyle birlikte çok kısa bir süre için onunla birlikte Roma'dan tekrar Rodos'a dönmüştür. 1515 yılında 35 yaşındayken, o dönemde Papalık devletine bağlı, günümüzde ise İtalya'nın Emilia Romagna bölgesinde, Ravenna iline bağlı Faenza kentinin manastır bölgesine yönetici olarak atanmıştır. 1554 yılındaki vefatına kadar hayatının geri kalanını burada geçirmiş ve *Ricordi* başlığı altında anılarını yazmıştır (Cavaceppi 2011, 3).

Sabba, *Ricordi* (Anılar) adlı eseri, geçmişte çok sık kullanılan anılara dayalı bir anlatım biçiminin anekdotlar ve aforizmalarla bezenerek Rönesans edebiyatına adaptasyonudur. Sabba, bu eserinde Saint Jean Şövalyeleri Tarikatı'nın yapısını, geleneklerini ve günlük liturjisini tasvir etmiştir. Bununla birlikte, politik beklentilerini, linguistik deneyimlerini ve dini reformlar hakkındaki Anti-Lüteryen fikirlerini de bu eserinde yansıtmıştır.

Ayrıca, İtalyan halk edebiyatı ozanı Petrarca'ya da referanslar yapmıştır. Sabba hayattayken 1546, 1549 ve 1554'te olmak üzere *Ricordi*'nin üç farklı edisyonu yayımlanmıştır. 1546 ile 1613 yılları arasında bu eserin toplam 25 baskısı çıkmıştır. Bunların yirmisi Venedik'te, ikisi Bologna'da, ikisi Milano'da ve biri de Mantova'da basılmıştır. 1613'ten 1999'a kadar ise bir daha yayımlanmamıştır (Cavaceppi 2011, 2). 1999 yılında ise Santa Cortesi'nin editörlüğünde yeniden yayımlanmıştır (Da Castiglione 1999).

Fig. 4. Girolamo da Treviso, Sabba da Castiglione diz çökmüş dua eder pozisyonda (detay), 1533, Apsis Freski, Commenda Kilisesi, Faenza, İtalya. (Kaynak: http://www.historiafaentina.it/Personaggi/fra_sabba_chi_era.html) Erişim Tarihi: 17.04.2021.

Fig. 5. Francesco Menzocchi, Sabba da Castiglione, Meryem, Çocuk İsa ve Yusuf ile birlikte, 1554, Monokrom Duvar Freski, Kuzey Nefi, Commenda Kilisesi, Faenza, İtalya. Kaynak: <http://faenza.amacitta.it/index.php/it/collezione/poi/le-chiese-di-faenza/commenda-nel-borgo-durbecco/il-sepolcro-di-fra-sabba-detail>) Erişim Tarihi: 17.04.2021

Sabba da Castiglione Tasvirleri

Sabba'nın hayatının son dönemlerini geçirdiği Faenza'daki Commenda Kilisesi'nde iki adet fresk tekniğinde yapılmış Sabba tasviri bulunur. Bunlardan ilki, Sabba tarafından ressam Girolamo da Treviso'ya (1498-1544) sipariş edilen 1533 tarihli apsis freskidir. Sabba burada tahtta Meryem ve Çocuk İsa ile her iki yanındaki Mecdeleli Meryem ve İskenderiyeli Azize Katerina ile birlikte resmedilmiştir (Fig. 3). Bu freskte Sabba da Castiglione, Saint Jean Şövalyeleri Tarikatı'nın geleneksel kıyafetleri içinde Meryem ve Çocuk İsa'ya dönük, profilden, diz çökmüş dua eder durumda betimlenmiştir (Fig. 4).

Sabba'nın ikinci tasviri ise Commenda Kilisesi'nin kuzey nef duvarında, ressam Francesco Menzocchi (1502-1574) tarafından monokrom fresk olarak, Sabba Da Castiglione'nin ölümünden kısa bir süre önce 1554'te yapılmıştır. Bu eserde Sabba da Castiglione yine Saint Jean Şövalyeleri Tarikatı'nın geleneksel kıyafetleri içinde resmedilmiştir. Meryem, Çocuk İsa ve Yusuf'tan oluşan Kutsal Aile'nin arasında diz çökmüş pozisyonda elindeki *paternostri* isimli tespihle betimlenmiştir. Bu sahnenin her iki yanında sessizlik ve ağrıyı temsilen alegorik figürlere yer verilmiştir. Bunların altında Sabba da Castiglione'nin lahdi ve bunun her iki yanında Vaftizci Yahya ve Mecdeleli Meryem tasvirleri bulunmaktadır (Fig. 5).

Sonuç

Antikitenin yeniden doğuşu anlamına gelen Rönesans Çağı'yla birlikte Avrupa, antikiteyle arasındaki bağı tekrar kurmuştur. Bu bağ, Antik Hellen ve Roma felsefesi, edebiyatı ve sanatının tekrar hatırlanması ve değerini tekrar kazanmasına yönelik inşa edilmiştir. Rönesans kültürünün doğduğu yer İtalya'dır. İtalya'daki Rönesans hümanistleri, ilgilerini tamamen antik

eserlere vermişlerdir. Erken Rönesans Çağı'nda ilk olarak Filippo Brunelleschi ve Leon Battista Alberti, 15. yüzyıl başlarında Floransa'dan Roma'ya giderek buradaki antik kalıntıları incelemiş ve bunları tasarladıkları yapılarına yansıtılmıştır. Rönesans'la birlikte İtalya'da, Antik Hellen uygarlığına da ilgi artmış, Antik Hellen filozoflarının metinleri çevrilmeye başlanmış ve Antik Hellası keşfetmek için Doğu'ya seyahatler düzenlenmiştir (Burkhardt 1974, 269, 291-292, 302). Böylesine gelişmelerin yaşandığı bir dönemde, Floransalı soylu bir aileden gelen ve Erken Rönesans Çağı'nın hümanistlerinden etkilenen rahip ve haritacı Cristoforo Buondelmonti (1385-1430) Doğu'yu keşfine 1406'da Rodos'tan başlamıştır. 1420'ye kadar kaldığı Doğu'da, Rodos'tan başka Konstantinopolis, Kıbrıs, Girit ve Ege Adalarını ziyaret etmiştir. 1412'de henüz Cristoforo Buondelmonti Rodos'tayken adayı ziyaret eden Anconalı hümanist, epigraf ve aynı zamanda arkeolojinin öncülerinden kabul edilen Ciriaco De' Pizziccolli (1391-1452), Buondelmonti'nin rotasını geliştirerek Doğu'yu keşif yolculuğuna devam etmiştir. Erken Rönesans Çağı'nda, Doğu'daki antikitenin yeniden keşfedilmesinde önemli rol oynayan Buondelmonti ve Ciriaco, yazdıkları eserlerinde özellikle Rodos başta olmak üzere Ege Adalarını betimlemiş (Buondelmonti, 1420'de Ptolemaios ve Plinius'un harita ve metinlerinden yararlanarak hazırladığı *Liber Insularum* adlı eserinde Ege Adalarının haritalarına da yer vermiştir) ve buralarda karşılaştıkları arkeolojik kalıntılardan dönemin arkeolojik bilgileri dâhilinde bahsetmişlerdir (Weiss 1988, 131; Badoud 2019, 36).

Cristoforo Buondelmonti ve Ciriaco De' Pizziccolli'den yaklaşık bir asır sonra Sabba da Castiglione aynı onlar gibi ilk durak olarak Rodos'a varmış ve Doğu'daki antik dünyanın keşfine buradan başlamıştır. Ardından Kos, Kalimnos, Delos ve Naksos adaları ile birlikte Bodrum'u ziyaret etmiş, buralarda karşılaştığı taşınabilir boyuttaki arkeolojik materyalleri hamisi Isabella d'Este'ye deniz yoluyla ulaştırmıştır. Rönesans Çağı'nda İtalya'da arkeolojik materyaller, sanat eserleri, müzik enstrümanları ve değerleri objeler toplayan koleksiyoncuların saraylarında bunları muhafaza ettiği *studiolo* ismi verilen odalar bulunmaktaydı. Rönesans Çağı'nın en önemli koleksiyoncularından biri olan Isabella d'Este'nin günümüze ulaşamayan *studiolo*'su Mantova Sarayı'nda bulunuyordu (San Juan 1991, 68). Sabba da Castiglione'nin, Isabella d'Este'nin koleksiyonuna antik dünyadan arkeolojik materyaller taşımak için çıktığı Doğu yolculuğu Rönesans Çağı'nda İtalya'daki antikite tutkusunu yansıtmaktadır. Bu tutkunun sonucu olarak gerçekleşen Sabba da Castiglione'nin Doğu'yu keşif yolculuğundan günümüze sadece iki örnek ulaşabilmiştir. Bunlardan, Meleagros olarak restore edilmiş torso, Napoli Arkeoloji Müzesi'nde; MS I-II. yüzyıllara tarihlenen urne kabı ise Faenza Galerisi'nde, Rönesans Çağı'nda İtalya'da ortaya çıkan Doğu tutkusunun somut yansımaları olarak sergilenmektedirler.

Yazarın Notu

Bu konuda çalışma yapabilmem için beni davet eden, yönlendiren ve İtalya Padova Üniversitesi'nin Sanat Tarihi ve Antikite Kütüphanesi olanaklarından faydalanmamı sağlayan Padova Üniversitesi Kültürel Varlıklar Bölümü Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Federica Toniolo'ya teşekkürlerimi sunarım.

BİBLİYOGRAFYA

- Badoud N. 2019, "Early Explorers of Rhodes 1342-1853". Ed. S. Schierup, *Documenting Ancient Rhodes: Archaeological Expeditions And Rhodian Antiquities, Acts of the International Colloquium held at the National Museum of Denmark in Copenhagen*, 16-17.02.2017. Aarhus, 35-50.
- Berkant C. 2019, "Bodrum Kalesi'ndeki İtalyan Şövalye Armaları". *Orta Çağ'da Anadolu'da Kültürel Karşılaşmalar: 12-15. Yüzyıllarda Anadolu'da İtalyanlar Sempozyumu Bildirileri*, 13.05.2016. Ankara, 79-98.
- Burckhardt J. 1974, *İtalya'da Rönesans Kültürü*. Çev. B. S. Baykal. Ankara.
- Bosio G. 1594, *Dell'Istoria Della Sacra Religione et Illustrissima Militia Di San Giovanni Gierosolimitano*. Roma.
- Bordone R. 2009, "I Cavalieri di San Giovanni dalle origini a Malta". Ed. A. Barbero, *Cavalieri: dai Templari a Napoleone; storie di crociati, soldati, cortigiani*. Milano, 91-104.
- Castiglioni C. 1937, "Un maestro di spirito per i cavalieri, Fra Sabba Castiglioni". *La Scuola Cattolica*, LXV, 278-289.
- Cavaceppi R. M. 2011, *Fra Sabba da Castiglione: The Self-Fashioning of a Renaissance Knight Hospitaller*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Brown University. Providence (Rhode Island).
- Cortesi S. 2004, "L'elaborazione del tema della 'cortegiania' nei Ricordi di fra Sabba da Castiglione". Ed. A. R. Gentilini. *Sabba Da Castiglione (1480-1554), Dalle corti rinascimentali alla Commenda di Faenza Atti del Convegno, 19-20.05.2000*. Firenze, 145-172.
- Da Castiglione S. 1999, *Ricordi ovvero ammaestramenti*. Ed. S. Cortesi. Faenza 1999.
- Da Castiglione S. 2000, *I due testamenti di Fra Sabba da Castiglione*, Ed. S. Cortesi. Faenza 2000.
- De Maria S. & Rambaldi S. 2004, "Sabba da Castiglione e gli albori dell'archeologia greca", Ed. A. R. Gentilini, *Sabba Da Castiglione (1480-1554), Dalle corti rinascimentali alla Commenda di Faenza Atti del Convegno, 19-20.05.2000*. Firenze, 329-356.
- Demurger A. 2013, *Les Hospitaliers – De Jérusalem à Rhodes, 1050-1317*. Paris 2013.
- Di Crollanza G. B. 1886, *Dizionario storico blasonico delle famiglie nobili o notabili italiane estinte e fiorenti*. Bologna 1886.
- Galimard Flavigny B. 2006, *Histoire de l'ordre de Malte*. Paris 2006.
- Gerola G. 1915, "Il Castello di San Pietro ad Alicarnasso ed i Cavalieri d'Italia". *Nuova Antologia*, 50, 90-96.
- Luzio A. 1886, "Lettere inedite di Fra Sabba da Castiglione". *Archivio Storico Lombardo: Giornale della società storica lombarda*, XIII, 91-112.
- Paolillo A. 1989, "Fra Sabba da Castiglione antiquario e teorico del collezionismo". *Manfrediana, Bollettino Della Biblioteca Comunale di Faenza*, XXIII/2, 3-10.
- Rambaldi S. 2018, "Sabba da Castiglione collezionista di antichità". Eds. B. Ghelfi & O. Orsi, *Collezionismo D'arte in Romagna in Età Moderna*. Bologna, 139-150.
- San Juan R. M. 1991, "The Court Lady's Dilemma: Isabella d'Este and Art Collecting in the Renaissance". *Oxford Art Journal* 14/1, 67-78.
- Soletti E. 2010, "Castiglione, Baldassarre", *Enciclopedia dell'Italia*. Roma 2010.
- Weiss, R. 1988, *The Renaissance Discovery of Classical Antiquity*. Oxford 1988.